

УДК 725.261:339.33/34:658.62

Шлапко Л.В.,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ МЕРЕЖІ ОПТОВИХ ТА ОПТОВО-РОЗДРІБНИХ РИНКОВИХ КОМПЛЕКСІВ

Аналізуються теоретичні концепції перспективного розвитку мережі оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів на локальному, регіональному та національному рівні та принципи вибору їх розміщення.

Ключові слова: оптовий ринок, оптово-роздрібний ринок, продовольчий ринок, ринковий комплекс, мережа ринків, ринкова інфраструктура, торговельний процес.

Постановка проблеми. Розвиток мережі оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів обумовлений проблемами продовольчого забезпечення країни. Розпад СРСР призвів до руйнування державної централізованої оптової торгівлі продовольчими товарами, приватизації оптових і роздрібних підприємств, ліквідації централізованої системи розподілу сільськогосподарської продукції та продовольства, що сприяло нищенню системи просування продовольчих товарів до споживачів в Україні. Все це вимагає знаходження нових підходів до організації оптової торгівлі та руху продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції [1].

Як свідчить світовий досвід, оптовий та оптово-роздрібний ринок — це не просто місце, де здійснюється купівля-продаж сільськогосподарської продукції, це один із найважливіших елементів аграрної інфраструктури, завдяки якому здійснюється прозоре ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, розподіл потоку продовольчих товарів. Це також важливий механізм забезпечення продовольчої безпеки країни, розвитку конкуренції, підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських товаровиробників [2].

Аналіз виявив, що між виробниками, оптовиками та роздрібною торгівлею, стійких зв'язків в більшості регіонів України не існує. Тому, на сьогодні, актуальним етапом сучасного розвитку регіонального продовольчого ринку в Україні є розбудова ринкової інфраструктури, а саме розвитку мережі оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів.

Мета роботи - проаналізувати можливість розвитку та оптимізації мережі оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів на локальному, регіональному та загальнодержавному рівні.

Виклад основного матеріалу. Оптові та оптово-роздрібні продовольчі ринкові комплекси являють собою мережу структурних утворень, що здійснюють комерційне посередництво між виробництвом продукції і роздрібною торгівлею. Основні споживачі на оптових та оптово-роздрібних ринках, це: супермаркети, продуктові магазини, ресторани, готелі, інші гуртові покупці, спеціалізовані магазини, організації (школи, в'язниці, державні установи), підприємства які, переробляють сільськогосподарську продукцію тощо.

Сьогодні продовольчий оптовий чи оптово-роздрібний ринковий комплекс повинен поєднувати виробничий, складський, торгівельний та офісний формат. На оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексах можуть проводити ярмарки, аукціони, організувати виставки сільськогосподарської продукції з подальшим її продажем. Основними функціями комплексу є: створення національної системи розподілу продовольства, удосконалення чинних каналів збуту, формування ціни тощо.

Сучасна ефективна інфраструктура оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів може бути побудована базуючись на утвореннях різного рівня ієрархії та на основі системного підходу, бажано формувати ринкову інфраструктуру як мережу оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів.

Структура оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів характеризує зосередження агропромислового процесу, відношення між процесами переробки продовольчої сировини, виробництва, споживання і реалізацією та їх розвитком в межах регіонів.

Ділянка на якій буде розташовано оптовий чи оптово-роздрібний продовольчий ринковий комплекс адміністративного району, це точка регіону, в якій є сприятливі умови для влаштування та проведення зручних торговельних операцій. Регіон його функціонування визначається окремими параметрами певної території, де масштаби обумовлюються достатньою постачальницько-реалізаційною можливістю сільськогосподарських товаровиробників і перспективами розвитку.

На локальному рівні домінуючою складовою виробників значної кількості сільськогосподарської продукції є домогосподарства. У той же час існуючі канали руху товарів не пристосовані до такого положення. Деякі види сільськогосподарської продукції (насамперед, м'ясо, молоко) знаходять своє просування на ринок. Реалізація ж надлишків картоплі, овочів, фруктів та

деяких інших видів продукції є проблематичною для просторово віддалених домогосподарств - попит на локальному рівні незначний, а можливості переміщення продукції власними силами обмежені. Подальша розбудова ринкової інфраструктури повинна забезпечити залучення в обіг значної товарної маси високоякісних продуктів, вироблених у домогосподарствах [3].

У виборі ділянки для розташування оптового чи оптово-роздрібного ринкового комплексу, такого рівня, потрібно враховувати сировинну зону сільськогосподарської продукції.

А також, наявність потужних підприємств з її переробки, природне тяжіння сільськогосподарських виробників до даного населеного пункту, з урахуванням його соціально-економічного розвитку та наявної транспортної мережі. Сумарні витрати на виробництво і транспортування продукції не повинні перевищувати рівень оптової ціни на одиницю продукції, їх перетин буде визначати критичний рівень відстані, на яку може доставляти сільськогосподарський виробник свою продукцію на локальний оптовий ринок [4].

Товарна наповненість ринкового комплексу адміністративного району в першу чергу залежить від спеціалізації регіону в народному господарстві, оскільки продукція саме місцевих виробників буде формувати пропозицію на локальному ринку. Для кожного регіону характерні різні зв'язки між окремими районами, завдяки чому регіон перетворюється у цілісну систему. Таким чином, локальні ринки формуються під впливом традицій виробництва й споживання тих або інших товарів (товарних груп). Наявність у регіоні локального ринку дозволить скоротити кількість рівнів діючих каналів розподілу продукції. Зменшення ланки забезпечується за рахунок максимальної наближеності виробника продукції до її безпосереднього споживача.

Оптові та оптово-роздрібні ринкові комплекси такого рівня повинні стати в сільській місцевості визначною підставою впровадження ефективного співробітництва виробників та споживачів і цілком сучасних основ вільного й досить прозорого ціноутворення на підставі дій ринкового механізму. Їхня діяльність також буде сприяти рішенню проблеми із стандартизацією і сертифікацією якості продукції європейським і світовим нормам і як наслідок зняттю перешкод у подальшому просуванні сільськогосподарської продукції на ринок національного рівня та виходу на зовнішній, улагодження протистояння інтересів самостійних товаровиробників певного виду продукції і певного регіону.

Оптовий ринковий комплекс регіонального рівня характеризується сумарністю технологічних і організаційних ознак, а також місцем розташування, наявністю обладнання, тари, достатньої кількості складів, місця

зважування продукції, розміром торговельної і сировинної площі, характером обслуговування та спеціалізації тощо. Такий підхід буде максимально сприяти не лише виробництву продукції одного типу, а й дозволить збільшити кількість потенційних покупців і врахувати їх потреби за деяким асортиментом продукції.

Створення місцевого оптового чи оптово-роздрібного продовольчого ринкового комплексу на території кожного окремого регіону має узгоджуватись з доступністю встановлення його безпосередніх зв'язків із виробниками та споживачами сільськогосподарської продукції. Вибираючи місце розташування ринкового комплексу, необхідно врахувати стан і наявність навколишньої дорожньої мережі. Слід надавати перевагу тим ділянкам, які розміщені безпосередньо на магістральних шляхах або тих які знаходяться не дуже віддалено від них, де є можливість використання всіх наявних видів транспорту виробників. Також слід враховувати транспортні витрати, які будуть понесені виробником на доставку продукції на ринковий комплекс і витрати на перевезення продукції з ринкового комплексу, тобто споживачам.

Оптові продовольчі ринкові комплекси, переважно, вирішуватимуть питання пов'язані з продовольчим забезпеченням регіонів, незалежно від того, чи в даному регіоні тільки споживають певну продукцію, чи тільки реалізують її.

Оптові та оптово-роздрібні ринкові комплекси повинні стати не лише елементами інфраструктури ринку продовольчої продукції країни, а й первинною ланкою розподілу продовольства, особливо на рівні адміністративних районів. Оптові ринкові комплекси регіонального рівня мають перетворитись в аграрні центри, де продавці і покупці зможуть продати або купити продукцію, одержати кредит та провести розрахунки, мати повну інформацію про пропозицію та попит, ціни на продукцію.

Мережа місцевих продовольчих оптових та оптово-роздрібних ринкових комплексів має опиратись на розвинену систему оптових ринкових комплексів адміністративних районів у сільській місцевості, де і формуються первинні ланки виробництва, заготівлі, збуту та просуванню продовольчої продукції до торговельної мережі регіонального та національного рівнів. Їх створення обумовлене багатогалузевою діяльністю організацій і підприємств, які працюють у даному регіоні, масштабістю виробництва та високою розосередженістю їх на території, а також необхідністю наближення звичайних споживачів сільськогосподарської продукції до її безпосередніх виробників.

Основними складовими територіальної структури ринкових комплексів національного рівня є місцеві ринкові комплекси регіонального рівня - територіальні осередки заготівлі, виробництва та реалізації одного або

декількох видів продовольчої продукції; продовольчі ринки локального рівня - населені пункти, які забезпечують виробництво сировиною, а споживача продовольством - забезпечують роботу кількох вищих рівнів продовольчого ринку. Поєднання ринків локального та регіонального рівня веде до утворення вузлів продовольчого ринку. Для них характерний досить широкий набір ринкових складових із провідною роллю оптових та оптово-роздрібних ринкових комплексів, сукупність яких і створює національний рівень продовольчого ринку (рис. 1).

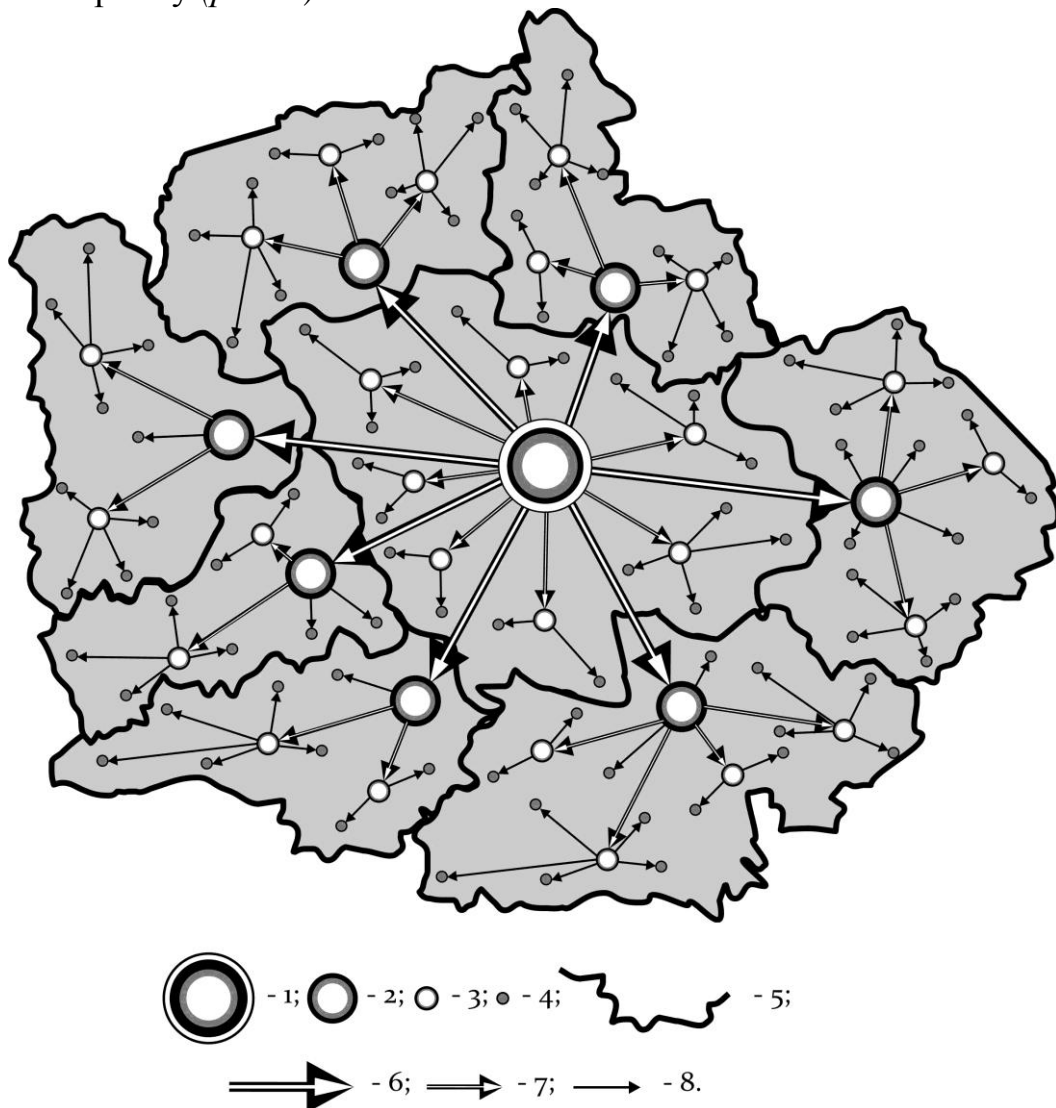

Рис.1. Концептуальна модель мережі оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів: 1 - загальнодержавний ринковий комплекс, національного рівня; 2 - місцеві ринкові комплекси, регіонального рівня; 3 - ринкові комплекси адміністративного району, локального рівня; 4 - роздрібна торгівля; 5 - межі регіону (області); 6 - напрям зв'язків національного рівня; 7 - напрям зв'язків регіонального рівня; 8 - напрям зв'язків локального рівня.

В цілому, в результаті аналізу запропоновано наступну класифікацію оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів (рис. 2).

Вона передбачає три варіанти класифікації оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів.

За територіальною ознакою:

1. загальнодержавні ринкові комплекси (національного рівня) — великі за обсягами товарного обороту ринкові комплекси.
2. місцеві ринкові комплекси (регіонального рівня) — середні за обсягами торгівлі, які обслуговують окремі регіони.
3. ринкові комплекси адміністративного району (локального рівня) або як міжрайонні утворення — невеликі за обсягами торгівлі ринкові комплекси, розташовані між районами, де виробляється сільськогосподарська продукція і формуються первинні ланки її руху.

Загальнодержавний ринок інтегрує всю мережу ринків регіонального рівня і вони у своїй сукупності утворюють систему.

За асортиментом продукції, яка реалізується виділено два типи продовольчих ринкових комплексів:

1. спеціалізовані, які реалізують окремі товарні групи.
2. універсальні, які реалізують декілька товарних груп.

Також оптові та оптово-роздрібні продовольчі комплекси розрізняються за видом розподілу продукції. На п'ять типів:

1. виробничий тип (фермерський) — створюються у місцях формування великих товарних пропозицій. На таких ринкових комплексах відбувається пакування, сортування продовольчої продукції для подальшого відправлення на оптові та оптово-роздрібні ринкові комплекси змішаного та споживчого типу, на логістичні склади великих торговельних мереж. Такі ринкові комплекси є привабливими для комерційних підприємств, які займаються постачанням продовольчої продукції в інші регіони.
2. споживчий тип (постачальний) — місце їх розташування в обласних адміністративних центрах, як правило один ринковий комплекс на одне місто. Особливістю таких ринкових комплексів є забезпечення споживчого попиту у регіоні безпосереднього його виробництва.
3. змішана модель — це ринковий комплекс, який має майже усі елементи виробничого та споживчого типу. Ринкові комплекси такого типу розташовуються у великих населених пунктах та містах.
4. аукціон — місце, де товар продається через публічні торги за наявності партії однорідного продовольчого продукту.
5. ярмарок — щорічно повторюваний продаж товарів, іноді з обмеженнями на певний сезон (наприклад: вино, мед, овочі й фрукти).

Рис.2. Класифікація видів оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів.

Висновок. Отже, аналіз теоретичних концепцій показав можливість розвитку мережі оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів на локальному, регіональному та загальнодержавному рівні.

Сформована концептуальна модель, яка передбачає безпосередню можливість охопити зони діяльності підприємств дрібніших за масштабами місцевих та адміністративних районів області зонами в яких функціонують оптові формування регіонального або національного рівня. Ринкові комплекси регіонального та локального рівнів повинні мати максимальне наближення до районів виробництва та споживання, рівномірне розміщення по території адміністративного району області. Також необхідно дотримуватися економічної

конкурентності і доцільності, що буде перешкоджати нераціональному дублюванню, скупченню оптових підприємств зі схожим асортиментом.

В цілому, в результаті аналізу запропоновано класифікацію оптових та оптово-роздрібних продовольчих ринкових комплексів, за трьома ознаками: територіальною, асортиментом продукції та видом розподілу продукції.

Виявлено, що на розміщення оптових та оптово-роздрібних ринкових комплексів впливає низка таких факторів, як зона діяльності оптового формування і його функціональний рівень, номенклатура товарних груп, типорозмір, обсяги діяльності та стан роздрібно-торговельної мережі в зоні обслуговування, сполучення в регіоні, рівень розвитку транспортних шляхів, що й становить **перспективу подальших досліджень**.

Література

1. Грінченко О.В. Організаційно-економічний механізм створення оптових продовольчих ринків / О.В. Грінченко // Вісник Полтавської державної аграрної академії / Науково-виробничий журнал. – 1011. - №1. – С.139-141.
2. Музика П.М. Формування гуртових (оптових) ринків в контексті створення інфраструктури аграрного ринку України / П.М. Музика, Р.С. Федішин, С.І. Баран, Г.І. Дутка // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. - 2011. - № 2. - С. 171-179.
3. Мельник Л.В. Функціональна структура регіонального продовольчого ринку / Л.В.Мельник // Економічна та соціальна географія. – 2008. – Вип.58 – С. 140-147.
4. Корчинський І.О. Формування та функціонування інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції: автореф. Дис. ... канд. екон. наук.: 08.00.04. / І.О. Корчинський ; Львівський національний аграрний університет. – Л., 2009 – 23с.

Анотація

В статті аналізуються теоретичні концепції перспективного розвитку сети оптових и оптово-розничных продовольственных рыночных комплексов на локальном, региональном и национальном уровне, а также принцип выбора их размещения.

Ключевые слова: оптовый рынок, оптово-розничный рынок, продовольственный рынок, рыночный комплекс, сеть рынков, рыночная инфраструктура, торговый процесс.

Annotation

This article analyzes theoretical concepts of perspective development of a network of wholesale and retail food markets complexes at local, regional and national level, and also the principle of a choice of their placement.

Keywords: wholesale market, the wholesale and retail market, food market, market complex, a network of markets, market infrastructure, trading process.